
Masustak, madariak eta New York

•
K O L D O I Z A G I R R E
•

haizeak eramaten dituelakoa ez dugu jadanik sinesten ahal. Gero baino gero ugariagotzen ari zaizkigunez lehia gogorrean bizi diren munstro txipi eta ezinbesteko batzuk dauzkagu orain zaindari, guk hitza ahotik atera orduko hartu eta betikotu egiten dutenak...

Pedro Alberdik jarri ninduen lanean, hitzaldi bat nahi zuen *Bilbo Zaharra* bere euskaltegiak antolatzen duen *Forum*-erako. Euskaltzaindiko egoitzan eman nuen 2002ko urrian, ordu erdiko okerrarekin helduta, berak erakutsitako bidetik moldatu nuena. Hartan esandakoa grabatu, transkribatu eta galde-erantzunak erantsita daukate paratua euskaltegiaren webgunean.

Handik hilabete batzuetara, 2003ko maiatzean, Azpeitiko *Baite* Euskara Elkartek gomiatu ninduen, Jose Luis Otamendi lagunaren bitartez, hitzaldi hura ematera. Bertako telebistak grabatu eta emititu zuen gero, ez behin bai hirutan, Pako Aristik esan zidanez. Eta azpeitiarren *Uztarría.com* izeneko web atariak ere publiko dauka eskegirik.

Aurten, urtarrilean, Joxe Azurmendik egutun bat idatzi zidan hitzaldia argitaratzeko asmorik neukan galde-tuz. Argitaratu, adin batetik goiti gabiltzanontzako, noski,

► **Koldo Izagirre** idazlea da.

paperean egiten da. *Jakin* aldizkariari interesatu egiten zitzaien...

Ez nion ondoren doan testu hau paperari eman nahi, aipatu ditudan hedabide horiek hortxe dauzkate hitzaldiaren bertsio biak behagarri, irakurgarri, entzungarri, ikusgarri, inprimagarri eta copyright-az haratagoko beste edozein erabilera posiblerako txukun jarriak neure baitan osoarekin. Hala ere horiek guztiak baino zatiaz lehenagoko munstroa dugu *Jakin*, amore eman behar.

Ez dira hemen amaituko hitzaldi haren ibilerak. Barrena iezadazue *Jakin*-zaleok, hitzaldiaren zati bat besterik ez dut moldatuko orain zuenean argitaratzeko: Fernando Iraetak eskaera bera egin zidan ELAK aurtengorako antolatua duen hitzaldi ziklorako, eta hitza emana naiz. Liburu gisa argitaratuko dute, beste hiru hitzaldirekin batera, bigarren zatiarekin eginen dudana berria.

Horra ba zer nahasteak dakartzan lagunenganako makurtasunak, ezetz esaten ez jakiteak eta idazle profesionalok testu bera albait leku gehienetan ezagutarazteko eta are saltzeko daukagun ohitura zoragarriak.

* * *

Bilboko hartan hitzaldia amaitu ondoren —mutualdi barregarria izaten den tarte horretan— Pedro Alberdik posta elektronikoaz jasota irakurri zidan galdera batek kendu zizkidan berbak ekarriko ditut orain hasiera honetara.

Ez daukagu langarik, ez daukagu defentsarik Estatu Batuetatik etortzen zaizkigun kontzeptu faltsuen aurka. Esate baterako (irakurri berria nintzen Bourdieu-ren hitzaldia baliatu nuen), eredu amerikarrean sartzen ez den oro ez da klase proletarioa edo marginalizatua, ez, azpi-klasea da. Kontzeptu faltsua guztiz, historiatik kanpo kokatzen duelako establishmentaren esparruan lehiatzeko ahalmenik ez daukana, klase borrokarik ez legokeen Bronx ikusezin, hodeiz gaindiko batean. Kriterio handirik gabe hart-

zen ditugu *txalupariak* (Bourdieu) ekartzen dizkiguten kontzeptu hori bezalako ez gutxi. Oroitarazi behar ote dugu historia amaitua zelako hura?

Ikara ematekoa da literatur kritiko batek kanona aipatzea, euskal kanona (egileon kanonizazioa zuen gaia Pedro Alberdik jaso zuen kritikoaren galderak, eta eginen nuke epostaz jaso barik berak asmatua zela, hizlariaren suharrari haize emate alde eta hitzaldiondoko isila sobera barregarria izan ez zedin). Literatura ezer ez izatekotan, kanona da. Alegia, ezer izatekotan, literatura ez da kanona. Kanonarena ez da kontzeptu literarioa. Kanona da lehentasun batzuk jartzea, kanonizatzea inor santu edo santa bihurtzea da, alegia, aldare batean jartzeko modukoa deklaratzeko, eta gurtua izateko eskubidea daukala aitortzea. Eta idazle bati baino gehiagori bihotzeko loroak egunero baietz, irakurleok gurtu egin behar dugula esanen dion arren, erraz antzean ematen diogu tankera, izugarri ikonoklastak ez garenok ere, kanonizazioa ez dela errealitatea interes jakin batzuetara egokitze ahalegina besterik, New York eta Bronx bereiziz.

Baina erne egon beharra daukagu.

Hitzaldia eman aurreko egunetan idazle galego, katalan eta euskaldunok urtean behin egin ohi dugun *Galeus - ca* izeneko biltzarreko testu katalanak euskaratzen jardun nuen, ez nik katalanez dakidalako, beste inork astirik ez zeukalako baizik. Gero ez zidaten itzulpena ordaindu, orduan konprenitu nuen inork astirik ez edukitze hura. Eta mendeku gisa indiskrezi bat obratu nuen. Txosten haie-tarik bat interesgarria iruditu zitzaidan, esateko neuzkan (alegia, Pedro Alberdik *erasan* zizkidan) gauzen harira zertorrelako. Izenburutzat «Traduire en temps de globalització» zeukan, eta pasarte bat irakurri nuen. Luze samarra zen, baina hala ere osorik entzunarazi nik, entzulegoak (zazpi lagun, ezagutzen ez nuen bikote bat, amaitu aitzin alde egin zuten beste emakumezko bi, euskaltegiko irakasle bat) egilearen izpiritua behar bezala har zezan. Ahoz egin behar nukeena eginen dut orain idatzian, zatika emanen dizuet Carme Arenas Noguera-ren txostenaren pasarte hura:

Itzulpenaren zinezko historia batek halako literaturan ukan duen eraginaren istorioak erakutsiko liguke, itzulpenak eduki duen garrantzia literatura hartzailearen sorrera, garapen, eta prestigioan. Gaur egun ere bestelako literaturaren eraginak joerak bideratzen ditu norberarenean, korronte estetiko berriak ekartzen ditu honen garapenerako. Eta orobat alderantzizko norabidean ere, norberaren literaturak eragina dauka itzulpenez hartzen duten literaturatan. Bat nator Madame de Staelek esaten zuen harekin: «Literaturari egin lekiokkeen zerbitzurik gorena dugu giza-espirtuaren maisulanak hizkuntza batetik bestera eramatea. Hain gutxi dira lehen mailako emaitzak, jenioa edozein jenerotan hain gertakizun bakana baita, nazio bat beti izanen litzateke pobrea bere altxorretan mugatuko balitz, besterenak ere behar ditu. Aitzitik, ideien harat-honata dugu merkataritza molde guztietan aberasgarriena.» Ikasketan eta metaketan oinarritutako kultur molde batetik gatoz, baina azkenaldian hedabideek behin eta berriz globalizazioa esaten dioten horrek aldatzera egin du gure metatze eredia, eta *fast-food*aren kultura batera garamatza, eten eta ahanzturen kulturara.

Katalanak, daukaten ondarea daukatela, besteen premian baldin badaude, zer egin behar ote dugu euskaldunok? Itzuli ekarri irentsi, ez dago beste biderik. Eta guk ere Irakez jardun lehen Sarajevoz jardun genuen bezala, lehenago Txilez eta lehenagogarrian Viet-Namez jardun genuen bezalaxe, mundutikoa gureganatuta munduari guretik emanaz.

Globalizazioaren ezaugarrietan ez dago aniztasunaren integratzea, baizik eta kultura gehiengotuek sortutako kultura eredu inposaketa, kultura gutxiengotuen kalterako eta bizi-arriskurako, handiegitu horien eragin eta zamapean gutxiagotze prozesu batean sartzen direla, jarraipena eteteko zorian eta izateari berari zergatia eskatuz (...). Panorama honen aitzinean, literatura gutxiengotuek eta barnean dituzten errealitate kultural eta literarioen babesle edo besterik ezean eragile eta enbaxadore izanen litzatekeen estaturik gabekoek, *Galeusca* eremu-koek bezala, bide gutxi dauzkate nondik jo. Horietarik bat da autoreen prestigioa lantzea, sorkuntza literario eta kultur promozioa sustatuko dituzten neurri eraginkor

eta inteligenteak hartzea. Baina, bokazioz unibertsal izanagatik katalanez, euskaraz edo gailegoz idazten duen autoreak, bere hizkuntza utzi nahi ez duenak alegia, zinezko prestigioa lortzeko nazio artean, erraztasunak behar ditu bere obra hizkuntza gehiengotuetera itzulia izan dadin, eta horrela eduki dezan lekua literatur corpus unibertsalean.

Euskaldunontzat idatzia ematen du: zer neurri hartu dira gure literatura atzerrian promozionatzeko? Zaude isilik... Hogei urteko atzerapenarekin (katalan eta galegoekiko, ez suediar eta alemaniarrekiko), Eusko Jaurlaritza duela bi urte hasi da euskaratik besteetarako itzulpenak laguntzen. Eta idazleok corpus unibertsalean egon nahi dugu, baina denok eta berehala gainera. Itzulpenen sustapena eta munduan barrenako zabalkundea ezinbestekoa zaigu, zeren...

Egun asko ez dira Josep Vincens Foix-en poesian eta literatur kritikan aditua den Manuel Guerrerok oroitarazten zigula, hari eskainitako artikulu batean, David Rosenthal-ek eginiko itzulpenari esker —New Yorken argitaratua Perci Borsen-ean 1988an— sartu zuela H. Bloom-ek Foix bere *Mendebaldeko Kanon*-ean.

Zer gertatzen zaigu?

Hori esan eta ikusleagoari beha gelditu nintzen, hizlari onak moduan. Baiki, irakurraldia luzeegia izan zen.

Erne egon beharra daukagu.

Burutik egin zaigu munduko izan nahi horretan.

Nola da posible globalizazioaren ezaugarria aniztasuna integratzea ez dela salatzen duenak, globalizazioa kultura gehiengotuek sortutako kultur eredu inposaketa dela deklaratzeko duenak itzulgintzaren ondorio mesedegarri gisa aipatzea *Mendebaldeko Kanon*-ean gutxiengotu bat sartu ahal izana?

Zer gertatzen zaigun?

Ez dugula Bronxekoak izan nahi.

Auto-konplexudunaren gaitza daukagu, Todorovek *xenofilia* esaten zion hura, besterena hobetsi beharra, baina ñabardura berriarekin: *supraxenofilia* daukagu orain, boteretsuen bedeinkazioaren premia (apaiztegitik pasa

izan banintz termino ozenagoren bat asmatuko nukeen, *magniservitus* bezalakoren bat menturaz, baina zuzen deklinatuta). Boteretsuaren erabakiak bidezkoztat hartzen ditugu eta hark onetsitakoen artean egon nahi dugu kultur eredu jakinen inposaketaren aurka gaudenok. Izan ere, «Kanonean» gu, kultur aniztasunaren eredu omen garen gutxiengotuok baldin bagaude, globalizazioa ez da inposaketa... Ez daukagu langarik, ez daukagu defentsarik Estatu Batuetatik etortzen zaizkigun kontzeptu faltsuen aurka. Zeinen ongi ezagutzen zuen Bourdieuk gutxiengotuon literaturaren mundutxoa!

Hasian hasi, jarrai dezadan indiskreziotan, hitzaldian baino nabarmenago hemen.

ETAk su-etena eman zuen garaia izan zela uste dut irakasle bilbotar gorri ohi ospetsu baten txostena irakurri behar izan nuenean, komunikabideei buruzkoa. Txosten hartan, beste gauza interesgarri askoren artean, euskara, eta oro har euskal kultura, *sektore* bezala hartzen zen, ez kultura autonomo bezala, ez unibertso moduan. Euskaltasunaren giharrean ukitzen gaitu uste murriz horrek, baina uste edo masuste, badago horren atzean akats metodologiko larririk, eremu bateko euskaldunoi dagozkigun datuak eremu horretako populazio osora estrapolatzen baitira: euskaldunok gutxiengotuak gara, alegia, euskaldunok ez gara geurez, baizik berez, beste multzo batekikoak.

New Yorkentzako da Bronx.

Berbarako, euskal irratsaien entzuleak biztanlegoaren ehuneko hainbeste dira, euskarazko prentsaren erosleak populazioaren ehuneko hainbeste dira. Soziologia hori faltsua da gutxienez, gaiztoa ez bada behintzat. Nola estrapolatuko dugu euskararen entzutea euskara ulertzen ez dutenetara? Nola izanen da erreferentziazko datua *Egun-karia* populazioaren hainbesteko batek erosten duela, esaten ez bazaigu populazioaren zer hainbestekok ez duen *Egunkaria*-ren hizkuntza ulertzen? Nola izanen da datu baliagarria, euskaldunetan zenbatek ez dakien euskaraz irakurtzen esaten ez bazaigu?

Alegia, zenbat masusta dira zazpi masusta gehi bi madari?

Halakoak erabili nituen Bilbon, oraindik *Egunkaria* itxi ez ziguten sasoi hartan. «Irakasle bilbotar gorri ohi ospetsu...» esan nuenean «mundu guztiak» konprenitu zuen nor nuen aipu izena ahotan hartu gabe, hizlari onak bezala entzuleen ikusle jarrita maltzurkeriaren zimurra atzeman nien ezpainenetan. Baina beharbada izen bana zeukaten gogoan, ez behintzat denek izen bera, mordoxka polita baita «irakasle gorri ohi ospetsu» multzoan sartzen ahal ditugunak, bilbotarretan baino donostiarretan aukera gehiago ez ote dagoen duda eginen nukeen arren. Ez nekien txosten hura argitaratua izan zen ala ez, eta iruditu zitzaidan ez nuela egilearen izena deblauki eman behar, erakusgairik ez neukanez. Geroztik jakin dut ordea garrantzi handi samarreko postua duela Eusko Jaurlaritzan kulturako aholkulari gisa, eta izena eman behar dudala uste dut orain, erakunde publiko horretatik gure kulturaren berri ematen duten «liburu zuri» guztiak azpian zertzelako soziologia daukaten jakin dezagun. Baikei, zazpi masusta gehi bi madari zenbat masusta diren frogatzen zuena Ramon Zallo zen.

Eta frogamolde hark bide egin du, horratio.

Orain, *Egunkaria*-k itxirik jarraitzen duen une honetan —eta iduri du mende betekoa izanen dela *Egunkaria*-k itxirik jarraituko duen unea—, ez pentsa gero itxiera zital hark sortu zuen eta oraindik ibilian doan mugimendu eder honek zientzia soziologista gainditzea lortu duenik. Aitzitik, gure aliatu usteko batzuen mindura ekarri du itxiera-ondoko efektuak, antza, parametro faltsu berdinetan oinarrituta.

Aurtengo maiatzaren 5eko *Gara* egunkarian «Se acuerdan de Egin» izeneko artikuluan honela diosku Jabier Salutregi Mentxakak, gaztelaniaz, *Egin* zenaren zuzendari ohiak, hedabide zena *Egunkaria*-rekin —hau ere zendua—, alderatuz:

Ahantziarena egiten dute, baina gogoan daukate. Ez dago egin zuten hura ezabatuko duen amnesiarik, eta beharbada horregatik hartzen ditu ahotan Gasteizko Gobernua izenean hain goraki Miren Azkaratek —haur ahotsa eta behako trasluzidoa—, informazio eskubidea-

ren eta adierazpen askatasunaren aurka Espainiako Gobernuak egin dituen injustiziak. Beharbada horregatik ezkututzen ditu Ibarretxeren eledunak, azpikeriaz, arrazoi juridiko berdin, mimetiko eta baliokiderengatik, berak ordezkatzeko duen eta eleduna den gobernuaren oniritziarekin milaka irakurlearen eskubide horiek berak zapaldu zituztela, orain aldarrika protesta egiten duen irakurlearenak baino askoz milaka gehiagoren adierazpen eta informazio askatasunak.

Ez dut esan Jabier Salutregi arrazoi ez duenik Ibarretxeren gobernuaren jarrera susmagarria dela dioenean, egia da *Egin* «ahantzi» egiten duela *Egunkaria*-ri eginikoagatik protestak azaltzen denetan (ez sobera ozen, egia esan, eta halamoduz: Iñaki Uria lehenbailehen epai zezatela eskatu zuen Jaurlaritzako eledunak). *Egunkaria*-rekiko eta *Egin*-ekiko jokamolde ez horren aitzikoen baina desberdinen zergatia aztergarri polita izan liteke, eta eginen nuke ez ginatkeela osoro bat etorriko Jabier Salutregi eta biok. Baina ez nuen halakorik ekarri nahi honetara.

Masustez eta madariez ari nintzen.

Hots, zenbat irakurle zituen bada *Egunkaria*-k gaztelaniaz?

Orduan, zelan da posible alderatzea hizkuntza jakin bateko kontsumitzaileak, hauena ezagutzen ez duten beste hizkuntza batekikoez, ezagutzen ez duten hartan irakurtzekoak diren produktuen salmenta neurtzeko? Hemen denok dakigu erdaldunek ez dakitela euskaraz. Euskaraz dakiten erdaldun bakarrak euskaldunok gara.

Estatu espainoleko prentsaren hedadura kontrolatzen duen OJD erakundeak emandako datuen arabera honako salmentak zeuzkaten bi kazetek *Egin* itxi urretxoan:

Egin-ek, 1997

52.311 ale saldu

102.000 irakurle

Egunkaria-k, 1997

12.229 ale saldu

23.000 irakurle

Eustat-en datuen arabera, 2.104.804 biztanle zituen EAEk 1997an, eta *Instituto Nacional de Estadística* erakundearen arabera, 525.697 Nafarroak. Guztira, beraz, 2.630.501 biztanle zituen Hego Euskal Herriak, *Egin*-en eremu linguistiko-nazionalak. Horretaraino erraz antzean hel gitezke, baina han eta hemen saiatuagatik, zaila dago jakitea estatistika ofizialetan zenbat euskaldun garen. Iturririk aipatzen ez badu ere, *fonAtari*-k, Deustuko Unibertsitateak kudeatzen duen euskal fonetikaren atariak dio 566.646 ginela euskara-gaztelania elebidunak Hego Euskal Herrian 2001ean.

Besterik ezean, estrapolazio txipi bat egingen dut nik ere: 2001ean Hego Euskal Herriko biztanleak 2.638.416 (Eustat + INE) zirenez, eta elebidunak 566.646, ateratzen ahal dugu elebidunok %21,48 ginela; suposatuz proportzio hau bera ginela 1997an, *Egin* itxi aurreko urte hartako elebidunok 564.946 ginen.

Hego EHko biztanleak, 1997

2.630.501

Elebidunak, 1997

564.946

Hego Euskal Herriko biztanle batzuk elebidunak garenaz, baina denok gaztelaniaren mintzaile-irakurle, biztanleria osoa da, euskaldunok barne (euskaldunok erdaldunak ere bagarela, berriz!), *Egin*-en erosle eta irakurle potentziala; beraz, OJDren eta biztanleriaren datuak gurutzatuta, hauxe daukagu:

Egin-ek, 1997

Erdaldunon %1,99 erosle

Erdaldunon %3,88 irakurle

Egunkaria-k, 1997

Euskaldunon %2,16 erosle

Euskaldunon %4,05 irakurle¹

Zabar bada zabar, beude portzentaiok milaka eta gehiagoka eta zein baino zeinka hitz egin behar dugunera.

Eta zein milakako milakadunak garen batzuk eta besteak, hona Internet bidez argitua ariketa xeble samarra eginda. Ez da zientifikoa, baina bai adierazgarria, *Google* bilatzailean egunkari biak «itxi» kontzeptua erabilia hizkuntzaka azaltzen zaiguna:

Gazt. «cierre»

Egin 3.250 emaitza

Egunkaria 3.630 emaitza

Frants. «fermeture»

Egin 257 emaitza

Egunkaria 501 emaitza

Ingel. «closing»

Egin 210 emaitza

Egunkaria 325 emaitza

Alem. «Schließung»

Egin 184 emaitza

Egunkaria 406 emaitza

Ital. «chiusura»

Egin 253 emaitza

Egunkaria 434 emaitza

Gal. «pechado»

Egin 3 emaitza

Egunkaria 16 emaitza

Katal. «tancament»

Egin 180 emaitza

Egunkaria 1.250 emaitza

Datu xumeok ikusita, *Egin*-zaleak onartu beharko du mundua —Eusko Jaurlaritza barne— *Egin*-ez baino ardura-

tuago dela *Egunkaria*-z². Atxilotuei egindako torturengatik ote? Errukia biltzen ote *Egunkaria*-k? Ala *Egin* kritikoa zelako eta *Egunkaria* ez? Ba ote? Politikoki errentagarriago delako? Zergatik? Eta hizkuntzak, ez ote zerikusirik desberdintasun honetan?

Bata masusta, bestea madari.

Baina hara non, ez masusta ez madari, hibrido berri bat iragartzen zaigun. Buruz ikasi nuen, nekez ahantziko zait, ezker abertzaleko kultur arduradunek interesgarria zelakoan eskura eman zidaten txosten hartan Ramon Zallok (beste batzuen aholkularia zen orduan) gure kulturaren etorkizunaz egiten zuen profezia gogoangarria, gaztelaniaz:

Etokizuneko euskal kultura Bilboko kultura urbanoaren eta Gipuzkoako Goierriko sustrai etnikoko kulturaren fusioaren ondorioa izanen da.

Halakoa da, ondikotz, gure erdaldunen ustea. Ez dute konprenitu nahi mundua mundializatze batean sartua dela, eta edonongo goierriarrok ez gaudela Bilbori ez Bilboren beha. Ondikotz, alegia, bilbotarren kalterako, saltegi handietako musika sailean «etniko» txartelaren pean eskaintzen zaizkigun euskal produktu nabarmenenak, adibidez, Bilbotik sortuak ditugu, dela Ibon Koteronen alboka, dela Kepa Junkeraren trikia, dela Oskorri taldearen *Pub Ibiltaria*... Esanen nuke, gainera, musikari horietarik batzuek horixe saltzen dutela hemen eta munduan, etnotasuna. Etno faltsua ere —faltsurik ez den etnorik baldin badago behintzat—, Bilbok emana du, lehendik ere, Goierri baino areago: Txomin del Regato, Los Bocheros... eta Jose Arru eren pintura eta marrazkigintza guztia. Bilboko karrika bakar batean, San Frantziskon, Goierri eta are Gipuzkoa osoan batu litezkeen etnia guztien halako hamar dauzkagu.

Bilboko «kultura urbanoak» txertaketa menditar bat behar du nonbait, eta Gipuzkoako Goierri dagoela uste du. Karrikaburutak ez daki, antza, Hego Euskal Herriko zuberera-mintzaile eta idazle kopuru handiena Bilbok daukala. Goierrieraz egiten dugunok Bilborantz egiten dugu

giltzerdi «etno» entzun orduko, Bilbo bera bihurtua delako «etno» euskal kulturaren. Eta hala jarraituko du noski puska batean, zenbat eta ozenago esan *Bilbo Exposition Center* orduan eta «goierriarago» azalduko da berak asko uste gabe, zenbat eta Paddy Rekaldek dioen moduan *top-modelago* bihurtu, orduan eta txertaketa «basotar» gehiago beharko ditu hiriak, inoiz humanoa izan zela esan ahal izateko... New York autentikotasun eske Bronxi.

Barkagarria da Gipuzkoako Goierra ez ezagutzea (Beasain, Ordizia, zer ote dute ez-urbanotik?), barkagarria ez dena nor bera bizi den hiria ez ezagutzea da.

Sustrai etnikoa... zer ote da hori?

Beste kanon bat: euskaldunok «etniko» izan beharra, geurez edo fusioz.

Arkeologoen, antropologoen, eskultoreen, filosofoen urteetan jardun dute memoria bertikalean aitzurka, ahalik eta perforazio sakonenak egiten gure sustraiaren muturraren edo gure lehen hezuraren bila. Espainiarrek Atapuerca-koa deskubritu zutenean, gure aitzurlari gazteek berehala deklaratu zuten prentsan: «Orain guri dagokigu aztarna zaharrago bat bilatzea geure lurraldean.» Hasi dira eman ahalean, eta zer aurkituko? Hezurak, bai, baina 1936-37ko hilobi klandestinoetakoak, temati, azalera etorri nahirik. Horizontaltasuna nagusi. Odola ardotan, Jose Luis Otamendiren ipuin bikain hartan bezala.

Arkeologoen azaldu behar ote diguten gure iragan hurbila egin zuen galde Joxan Elozegi lagunak *Egunkaria*n astero argitaratzen zuen historiari buruzko artikulua eder haietarik batean. Gogoeta zorrotza, ironiaz betea. Aspaldi honetan, izan ere, gure historialariak arduratuagoak ageri dira Erdi Aroaz bizi garen mendeaz baino, karlistada, altxamendu faxista, frankismo eta estatutuen gaindi jauzi amnesiko bat eginik frogatzeko Nafarroa zela... euskal estatua! Nik ez dakit «atzera-biltze taktikoa» den edo euskonafarrak estrategia berri bat asmatzen ari zaizkigun, baina konprenigarria zait, ezker abertzalearen noraezaren garai-kidea da-eta, *revival* historizista hau.

Eta batzuk Erdi Aroa berrinterpretatzeari emanak dauden bitartean, bestetarik euskararen sustraietan behera

abiatuta —Oteiza tapau egin behar dutela oraindio!— gizeriaren sorbururaino eraman nahi gaituzte, antzinako New York batean egon ginela dioskute duela 40.000 mila urte euskaraz idatzia omen dagoen metroko bilete bat erakusten digutela, euskal zibilizazioaren froga.

Gure ezinaren ezinaz «eskubide historikoak» ahotan ditugula hileta jotzetik «eskubide prehistorikoak» aldarrikatzera egin behar ote dugu laster geure argudio politikoe-tan?

Sakrifizio handiak eskatu dituen politikak huts egiten duenean dena kolokan ikusten dugu, ez daukagu erantzun ahalmenik nonahitik datozkigun erasoei aurre egiteko, porrotaren sentimendua nagusitzen da eta zerbait salbatu nahi dugu. Konprenigarria da geurea bezalako nazio txipi batean esentzialismora jotzeko tentaldia edukitzea, atzera-biltze komunitario batean.

Sentitzen dut ordea nonahiko bilbotarrak eta erdal-dun euskaltzaleak mintzea (erretorika hutsa da hau, hitzok irakurtzeko gai diren erdaldun bakarrak, ostera be!, euskaldunok gara), baina euskaldun jatorrenok ez daukagu hasiera sakraturik, gure ilunpea behin baino gehiagotan sakralizatu egin nahi izan diguten arren. Ilunpetik gatoz, eta gure jatorria ez da inoiz argituko. Etnia eta hizkuntza askoren nahaste-borrastea gara, baina nahaste-borraste egituratua: emaitza gara, ez kausa. Geure etorkizuna ere lotura eta harreman sare sarri batean dago, ez Goierri-Bilbo ardatzean.

Bilbok behar dituen aborigenak Bilbon bertan dauzka.

Gure «kultura etnikoa» ez da atabikoa erdaldunek us-te duten bezala, gure sustraiak ez dira bertikalean luzatzen artez behera gizakiaren geruza geologikoak neurtuz zenbait filosofok uste duten moduan, horizontalean zabaltzen dira garaikideen bila, baita Gipuzkoako Goierri- n ere. Bertara etorri ziren tunelgile piamontetarrei hartu genien trikitia duela ehun urte. Geure identitatea, goierri- rron egungo izatea, harremanetan sortua da, hizkuntzak berak frogatzen du, hitzen ia %70a maileguak ditugu. Euskara ez ote da borroka, istripu, galera eta irabazi asko- ren emaitza? Hogeian oinarritutako kontaketa sistema

daukagu, zelta omen da. Euskara ez da sustrai bakarrekoa. Euskara ez da pago ez haritz esentziala. Alferrikakoa da linguisten ahalegina, ez dute euskararen enbor matriarkala inoiz aurkituko. Euskara lahar bizkarroia da.

Oker dabil goierriarrongana sustrai etniko bila datorrena. Gure kultura konposatua da, pentsua bezala, eta gure musikaren, pinturaren, literaturaren helburua New York Bronxeko auzoa dela frogatzea da.

Hauxe da Bilboz eta Bilboko hartaz gogoeta xume bat eginda ikasi dudana: euskaldunok masustak garela, sasiarenak eta sasikoak. ¶

1. Ñabardura batzuk egin beharko lirateke, nola ez: euskaldun analfabetoak, euskaraz irakurtzeko gai ez direnak alegia, ez dira kontuan hartu; biztanleria osoa ez da erosle eta irakurle potentziala, haurren kopurua zehaztu behar litzateke; haur eta gaztetxoetan dauka ordea euskarak euskaldun multzo eskolatu-elebidun handiena; nahiz eta egun *Gara* bezala orduan Baiona Ttipian galtzarbean gehien ikusten zen kazeta *Egin* izan, eman beharra dago *Egunkaria*-renagoa dela Iparraldeko eremua, euskara hemengoa eta hangoa denez... Euskaldunen batzuek erosi eta irakurriko zuten *Egunkaria* Iparraldean, bai, eta beharbada *Egin* erosten zutenak baino gehiago ziren.
2. Egia da duela bost urte baino garatuagoak daudela eta ugariagoak direla egun webguneak, normala dela *Egin* baino maizago azaltzea *Egunkaria*; baina ez da gezurra *Egunkaria*-ren itxiera komentatzen duten webgune asko eta askotan «*Egin*» azaltzen dela aipatua aurrekari gisa, eta aipamen horiek denak *Egin*-i eskainitako artikuluak balira bezala kontabilizatu ditudala neure zenbatzaile merkean.